

לעילוי נשמת
אברהם בן צבי
ציפורה פייגה בת אברהם
עקיבא בן יהושע

הקדמה

בהיותי בן ארבע דודי היה בשירותו הצבאי, ואני הקטן הייתי משתאה לנוכח העובדה שהדוד מתאמץ ככל יכולתו בפעילויות קרביות קשות. "הוא בהחלט גיבור", אמרתי בליבי, והדבר חזר שוב ושוב כשראיתי אותו פעמים נוספות.

כאשר שמעתי סיפורים על מסירות הנפש בשואה תדהמה אחזה בי. סיפורים אודות חיפוש אחר תפילין במחנות ההשמדה, הדלקת נר חנוכה במסתורין ודומיהם ריגשו אותי. "אלו אנשים עם אות גבורה יהודי שובה לב", שמחתי בקרבי.

עם חלוף הזמן, נקלעתי לשיחת נפש עמוקה בה חבר ציין בפני שהוא מצליח זמן רב לשמור על עצמו מפני יצר העריות. חשבתי והאמנתי שזו גם כן גבורה ראויה לציון.

גיליתי בסיפורים אלו ערכים משמעותיים. הדבר התחזק כשלמדתי על "איך נפלו גיבורים", הקינה אותה נשא דוד המלך על שאול ועל יהונתן. קינה זו מראה עד כמה גבורה הינה ערך נעלה עבורו. וכך מקונן דוד המלך (שמואל ב' א, יז-יט):

וַיִּקְלֹן דָּוִד אֶת הַקִּינָה הַזֹּאת עַל שְׂאוֹל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ, וַיֹּאמֶר לְלִמּוֹד בְּנֵי יְהוּדָה קִשְׁתֵּי הַיָּנָה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיְשָׁר, הַצְּבִי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתֶיךָ חֵלֶל. אֵיךְ נָפְלוּ גִבּוֹרִים...

מתוך קריאת הקינה עלו השאלות הבאות: מהי גבורה? לאיזה סוג גבורה ראוי השבח הגדול ביותר? האם ניתן להחליט מיהו הגיבור שבגיבורים? ואולי כולם גיבורים?

במאמר זה נבחן את מהות הגבורה לעומק, וננסה לתת מענה לשאלות אלו.

גבורה - טובה או רעה?

תיאורי הגבורה הראשונים בתנ"ך מיוחסים דווקא לאנשים שעושים מעשים רעים. וכך נאמר בספר בראשית (ו, ד): "הִמָּה הַגִּבְרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם, אֲנָשֵׁי הַשָּׁם", ומפרש רש"י: "גיבורים - למרוד במקום (בה)". בהמשך, התורה קוראת לנמרוד "גיבור" (שם י, ח-ט): "הוּא הִחַל לְהִיּוֹת גִּבֹּר בְּאַרְצוֹ, הוּא הָיָה גִבֹּר צֵיד לְפָנָי ה' ", וגם כאן רש"י מפרש גיבור במשמעות רעה: "צד דעתן של בריות בפיו ומטען למרוד במקום".

במדרש שמות רבה (לא, ג) מובא :

יש גבורה שהיא טובה לבעליה, ויש שהיא רעה לבעליה. טובה לבעליה - זה דוד, שכתוב: "הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו" ומשם אהבוהו כל ישראל, שנאמר: "וכל ישראל ויהודה אהב את דוד". רעה לבעליה - זו גבורתו של גלית, שהיה עומד ומחרף. ומה היה לו? שמת ככלב, שנאמר: "ויראו הפלשתים כי מת גבורם וינסו". כלומר, מתברר שלא כל גבורה היא טובה. אם כך, כיצד אפשר לדעת מהי הגבורה הטובה? בספר ירמיהו (ט, כב-כג) נאמר:

כֹּה אָמַר ה' אֵל יְתְהִלֵּל חֲכָם בְּחֻמָּתוֹ וְאֵל יְתְהִלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ, אֵל יְתְהִלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ. כִּי אִם בּוֹאֵת יְתְהִלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁפֶל וַיִּדְעֵ אוֹתִי כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד מְשֻׁט וַיִּצְדָּקָה בְּאֶרֶץ.

למדנו ששום מידה אינה בעלת ערך אלא אם כן היא משמשת לעבודת ה'. גבורה היא יכולת שיש לאדם ועליו להשתמש בה בחכמה.

"חזק מתנים ואמץ לח" - גבורה פיזית

פגשנו בתנ"ך דמויות המאופיינות במידת גבורה, למשל יפתח הגלעדי, כמתואר בספר שופטים (יא, א): "וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִבּוֹר חֵיל...". במקרה של יפתח, מדובר על איש צבא חזק כפי שנאמר (שם יא, ה-ו): "וַיְהִי בְּאֶשֶׁר נִלְחַמוּ בְּנֵי עַמּוֹן עִם יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לְקַחַת אֶת יַפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב, וַיֹּאמְרוּ לְיַפְתָּח לָכֵה וְהָיִיתָ לָנוּ לְקָצִין וְנִלְחַמָּה בְּבְנֵי עַמּוֹן". ועוד נאמר במדרש (אסתר רבה ה): "ר' יהושע בר אבירם אמר חורי ויאמרו העם שרי גלעד איש אל רעהו מי האיש אשר יחל להלחם בבני עמון יהיה לראש לכל יושבי גלעד, מי הגון לדבר זה יפתח - ויפתח הגלעדי היה גבור חילי".

שמשון היה אחרון השופטים עליהם מסופר בספר שופטים. תקופת מנהיגותו הייתה רצופה במעשי גבורה רבים נגד הפלשתים, שאותם ביצע כלוחם יחיד ונועז בעל כוח אלוקי פלאי. וכותב על כך הרב קוק (שבחי הראי"ה, קסג): "קדושה זקוקה גם לגבורה אף לגבורה גופנית. שמשון הגיבור היה גיבור בגופו". ובמקום אחר הדגיש (פניני הראי"ה עמוד 505): "...ושמשון שנשתבח בגבורת גופו, הוא קדוש ה' ודן את ישראל כאביהם שבשמים, ונקרא על שמו של הקב"ה". שמשון התפלל וביקש מה' (שופטים טז, כח): "זְכַרְנִי נָא וְחִזְקֵנִי נָא אֲדָה הַפְּעַם הַזֶּה" כדי לנקום באויביו. וכך, בעודו לופת את העמודים המרכזיים, קרא שמשון "תָּמוֹת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים" (שם ל), ומוטט את הבניין על אלפי הפלשתים החוגגים.

אמנם הגבורה הפיזית העניקה להם יכולות נפלאות לביצוע פעולות יוצאות דופן כנגד האויבים. אבל גבורה אמיתית לא חייבת להיות דווקא גבורה פיזית.

מהי גבורה?

היכולת להתמודד עם כל מיני נסיונות אינה פשוטה. לאדם יש רצון חזק, אבל הדברים שמונעים ממנו להצליח, אתגרים כאלה ואחרים, עוצרים אותו מלממש את רצונו או את צרכיו. רבינו יונה בפירושו על מסכת אבות (ד, א) מסביר:

כמו שכח הגוף היא מעלתו וחשיבותו, כך כח הנשמה הוא מעלתה. וגבורת הגוף שהיא הכח באדם גם בבהמה הוא כי לכלם יש כח לישא משאות ומהם יותר על חבריהם... אך מגבורת הלב שיש בה שני כחות להיות גבור במלחמה ולא יפחד לבו לעולם, וגם כח כבישת היצר והיא נחלקת בין האדם והבהמה כי לא לבהמות גבורת הלב.

כלומר, לא יתכן לקרוא לכח הגופני בשם גבורה, הואיל ויש חיות שמצטיינות בכח פיזי יותר מהאדם. דווקא גבורת הלב היא המשמעותית, וגבורה זו באה לידי ביטוי בשני רבדים: אומץ לב (המתבטא באומץ ובתעוזה בשעת מלחמה), והשליטה העצמית על היצרים והתאוות.

גם גבורתו של הקב"ה היא מהותית ומוזכרת בתפילת העמידה במילים "הא-ל הגדול הגיבור והנורא", ובעניין זה מסביר ר' חיים פרידלנדר בספרו שפתי חיים על המועדים:

הגיבור היינו גבורת ה'. גבורתו יתברך אינה בסוג הגבורה האנושית ששני אנשים גיבורים מתגוששים... על הקב"ה לא שייך לומר כן, מכיוון שהוא כל יכול ואי אפשר לדמות כלל גבורה אנושית מוגבלת לגבורתו הבלתי מוגבלת... מידת והנהגת הגיבור היא שהקב"ה מתגבר על מידת הדין המקטרגת ומתנהג בחסד עם ישראל.

בעיניים שלנו, ה' הוא גיבור ואנו חשים אליו יראה ואהבה. בעבור כך נלך אחר מידותיו של ה', ננהג גם בגבורה, ונתגבר על הנסיונות. וכך כתב הרמב"ם בהלכות דעות (פ"א ה"ו):

מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון... ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויין ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו.

"וְעַבְדְּהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חַפְצָה" - גבורה נפשית

ראינו שהגבורה הרוחנית חשובה, אבל כיצד ניתן לממש אותה בחיינו?

על האדם להישאר נאמן לעצמו, לשמור על הצלם האנושי בתוכו ולמשול ברוחו מתוך גבורה נפשית. רוגע והתגברות עצמית יביאו להחלטה מושכלת, ואילו אם נפעל בכעס והתלהמות נפגע בעצמנו יותר מאשר באחרים, מאחר שהחלטתנו תהיה בפזיזות ולא בכובד ראש ושיקול דעת. לפיכך, הבחירה להיות גיבורים, היא בידינו. וכמו שכתב הרמב"ן באיגרתו:

תתנהג תמיד לדבר כל דברוך בנחת, לכל אדם, ובכל עת, ובזה תינצל מן הכעס, שהיא מידה רעה להחטיא בני אדם.

מידה זו אנו למדים מיצחק אבינו שהיה מוכן ללכת דרך ארוכה עם אביו, למסור נפשו ולהישחט בהסכמה מלאה בלי שרצונותיו יסיחו את דעתו - כל זה כדי לעשות את רצון הבורא, שכן "יצחק דדרגיה גבורה" (זוהר חדש פרשת יתרו, נה).

אנו נדרשים לגבורה במלחמה נגד יצר הרע כדברי המשנה באבות (פ"ד מ"א): "איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר", ופירש קהתי על כך: "איזהו גיבור - שראוי שיתהלל בגבורתו? הכובש את יצרו - שאינו נכנע לתאוותו ושרירות ליבו והוא שולט ברוחו... מי שיודע לשלוט ברוחו ולעצור כעסו, ערכו גדול יותר מגבור הכובש עיר". ובברטנורא מבואר: "טוב ארך אפים הבא מצד הגבורה של כיבוש היצר... וכן מושל ברוחו כשבא מלוכד עיר. מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובא לידו האנשים המורדים בו, מושל ברוחו ואינו הורגן".

ובהמשך המסכת (פ"ה מ"כ):

יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר, רץ כצבי וגיבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים.

מדוע אריה מסמל את מידת הגבורה? מבאר הט"ז (אורח חיים א ס"ק א) שהאריה אינו מפחד להילחם אפילו נגד יצור גדול ממנו. כך אדם צריך להילחם ביצרו, למרות שהוא תקיף ממנו.

בכל בוקר נדרשת מאיתנו גבורה, כדברי השולחן ערוך (אורח חיים א, א): "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו". והמשנה ברורה (שם ס"ק א) מוסיף:

ואף אם ישיאנו יצרו בחורף לומר איך תעמוד בבוקר, כי הקור גדול או ישיאנו בקיץ לאמר איך תעמוד ממטתך ועדיין לא שבעת משנתך, יתגבר עליו ואל ישמע

לו ויחשוב בנפשו אילו היה נצרך לעמוד לפני מלך בשר ודם כמה היה זריז... כל שכן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

כיוון שלא פשוט להצליח לעשות פעולות מעין אלו, והקושי גדל פי כמה כאשר הדבר חוזר על עצמו יום-יום, הגבורה היא בכך שהאדם כובש את רצונו ומתגבר על קושי זה.

כך מסביר הרב קוק את הברכה "אוזר ישראל בגבורה" (עולת ראיה לג):

גבורה מיוחדת היא גבורתם של ישראל, גבורה המצטיינת לא בכיבושים שמכבשים את אחרים... אלא גבורה שבעיקרה היא קשורה בכיבוש שהאדם כובש את עצמו... שיהיו הכוחות המטים את האדם לצדו הבהמי, מושפעים להיות טהורים ומשועבדים לגבורת הלב, המתמלא עוז טוהר ורגש מלא קודש, בשאיפה עליונה לגבורה של מעלה.

"נַחֲפֵשֶׁה דְרָכֵינוּ וְנַחֲקֶרְהָ" - סיכום

למעשה, כל אחד הוא גיבור בתחומים שונים בחייו, החל מגבורה מסוג אחד, עבֹר לגבורה מסוג אחר, וכלה בגבורות נוספת. האדם צריך לנתב את יכולותיו, שכן הגבורה יכולה להתגלות באופנים רבים, רעים או טובים.

מסע הגיבור - בחיים, אדם מקבל ניסיונות, אתגרים. אותם ניסיונות משנים את חיי האדם, ולו במעט, גם אם השינוי לא נראה לעין בהתחלה. הגיבור עוזב את איזור הנוחות ויוצא לחוויות שמשנות אותו. הוא מתעלה מעל לחיים הישנים, משתדרג לרמה חדשה, ונהיה אדם גיבור - פיזית ונפשית.

ראינו מהמקורות שגבורה מוגדרת בדרך שונה בהתאם לנסיבות. הבחירה מיהו גיבור היא בעיני המתבונן ובדרך כלל בחירה זו תלויה בנסיבות האירוע. אם אתן למישהו להחליט מי גיבור יותר: איש מן המניין שהציל היום משפחה שלימה משריפה, או עמיתי שגובר על יצר העריות תדיר - סביר להניח שהאדם שנשאל יבחר באיש הראשון, הרי זה מצב יוצא דופן, מרהיב וראוי להערכה. למרות זאת, דווקא דבר שנעשה בדרך קבע מסוגל להיות שובה לב ומרתק בעיני הציבור, כמו שמצינו בעניין השכמת הבוקר. וכך כתב הרב אבינר בנושא זה (עלון "באהבה ובאמונה" - מקץ תשס"ח):

מכל מקום, דע לך שיש שני מיני גבורה. יש גבורה חד פעמית ויש גבורה מתמשכת. יש גבורה של רגע או של יום או של שעה או של שנה, בו אדם שם נפשו בכפו למבצע מבריק חד פעמי גדול ואדיר. אך יש גבורה מתמשכת, כל רגע וכל יום, כל

שעה וכל השנה - וזאת הגבורה הצנועה והפלאית. וכבר כתב מרן הרב קוק (אגרות הראיה ג כ) 'קמעא קמעא אינו חולשה אלא גבורת גבורות'.

האיפוק, הנחת, השלווה, הרוגע וניהול הרגש הפנימי של הגבורה הנפשית, הם-הם שיביאו לתוצאות טובות יותר, ילמדו אותנו דברים חדשים ויוציאו מאיתנו את המיטב. אם נתמיד ונהפוך את ההתגברות על הקשיים שלפנינו להרגל, לחלק מאיתנו ולמטרה שברצוננו לממש, אין ספק שההתעלות תהיה מיוחדת למרות שחווית ההתמודדות שלנו מורכבת ולעיתים אף מייאשת.

עלינו להתייבב, ליישר כתפינו ולשלוט על הפחדים שמונעים מאיתנו לממש את הרצון שלנו, ולהמשיך גם אם נראה לנו שלא נצליח בדרך לתכלית. נפילה היא חלק מההתקדמות, כמאמר קהלת (ז, כ): "כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא".

בשולי הדברים, אפשר לומר כי כתיבת מאמר גם היא מהווה דוגמא מצוינת להתמודדות וגבורה - אחרי שאדם יגע שעות רבות וכתב, הוא מגלה ששוב עליו לעשות תיקונים. עלול הוא להתייאש כי הוא מרגיש שלא עמל כהלכה בעת מעשיו, או שעמלו היה לחינם מחוסר הצלחת האתגר. אולם עליו לאזור מתניו ושוב לחזור ולנסח, לחזור ולהבהיר כוונתו, לחזור וללטש המאמר.

כשאנחנו משתדלים ככל יכולתנו, אנו מצליחים בהדרגה לגבור על מסלול הקושי שהמסע מציב לנו - "בא ליטהר מסייעים אותו" (שבת ק"ד ע"א), וגיבור אמיתי הוא דווקא אותו גיבור שנופל "כִּי שֶׁבַע יְפוֹל צְדִיק וְקָם וְרָשָׁעִים יִפְּשְׁלוּ בְרָעָה" (משלי כד, טז). רק רגע! צדיק יפול שבע פעמים, ורשע יפול ברעה אחת! אלא הכוונה היא שהצדיק נופל שבע פעמים וקם כל פעם. הוא נופל, אך עדיין נקרא צדיק, מפני שהוא שואף להתקדם, ואילו הרשע נכשל פעם אחת ולא מתגבר.

כך גם אנחנו, יש בכוחנו להתגבר, וכך נזכה בעז"ה להגיע בגבורה אל השלימות. בהצלחה במסע!